

Голові Разової спеціалізованої вченої ради

ДФ 17.051.065

Запорізького національного університету,

доктору філологічних наук, професору

Павленко Ірині Яківні

### **Відгук**

офіційного опонента, **Безродних Ірини Геннадіївни,**

кандидата філологічних наук, доцента кафедри англійської філології

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

на дисертаційне дослідження **Гутарук Наталії Володимирівни**

**«Дискурс дитинства у творчості Вільяма Шекспіра»,**

яку подано на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 035 Філологія, галузь знань 03 Гуманітарні науки

(Запоріжжя, 2024)

#### ***1. Актуальність теми дослідження.***

Антропоцентрична парадигма, яка актуалізує широкий спектр питань природи та сутності людини, її місця у світі, життя та свідомості, є однією з провідних характеристик сучасних літературознавчих студій. Не зважаючи на те, що на означені питання мислителі намагались знайти відповіді протягом всього існування історії людства, починаючи з часів Сократа, Платона, Демокрита, Аристотеля, проте й на сьогодні проблематика антропоцентризму викликає сталий інтерес з боку наукової спільноти в Україні (Н. І. Андрейчук, Ф. С. Бацевич, О. С. Бондаренко, В. В. Михайленко, О. О. Селіванова, Л. О. Ставицька та ін.) та за кордоном (Дж. Батлер, Р. Гойбергер, Дж. Грінберг, М. Джонсон, Д. Кемерон, Дж. Лакофф, Дж. Паксман, Дж. Серль та ін.). Втім, можна констатувати той факт, що один із надважливих її конститuentів – феномен дитини, ставлення до неї, її

репрезентація в літературно-художньому контексті – й до сьогодні не отримав належної уваги з боку наукової спільноти, залишаючись своєрідною лакуною вітчизняної англістики, що й зумовлює *актуальність* представленої наукової розвідки.

Представлене дисертаційне дослідження п.Н.В.Гутарук, присвячене аналізу поняття «дискурсу дитинства» у творчості Вільяма Шекспіра, являє собою ґрунтовну, завершену, комплексну роботу, яка яскраво репрезентує наукову школу Наталії Миколаївни Торкут, продовжуючи традиції українського ренесансознавства (К. Васирина, О. Лілова, К. Тарасенко, Л. Федоряка, А. Боковець, В. Марінеско, Г. Храброва, В. Шереметьєва, Ю. Черняк та ін.), при цьому демонструючи самостійність аналітичного мислення авторки, яка розширює кордони вітчизняних шекспірівських студій за рахунок введення авторського поліаспектного алгоритму дослідження дискурсу дитинства в літературі.

## ***2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.***

Коректне формулювання дослідницьких завдань, продуманість композиційної будови дослідження, вдалий вибір методологічного інструментарію – все це сприяє успішній реалізації мети роботи, яка полягає у тому, щоб «створити цілісну панораму репрезентації дискурсу дитинства у різножанровій творчості В.Шекспіра, акцентуючи увагу на кореляції універсального та історично-детермінованого аспектів в авторській рецепції дитинства як соціокультурного феномену» (с.23).

Варто зазначити, що методологія дослідження є логічною та виваженою. Для отримання об'єктивних результатів роботи, організації ефективних наукових пошуків, проведення системного, комплексного аналізу літературних текстів, окрім адекватно розробленої методології дослідження надзвичайно важливим є також вдалий вибір методів та прийомів. Із цією метою дисертанткою було залучено цілу низку як традиційних, так і новітніх методів дослідження. Обґрунтовано використання



загальнонаукових методів *аналізу та синтезу*. Умотивовано застосування *методу соціокультурології* для створення стереоскопічної візії дитини в різні історико-культурні епохи (Античність, Середньовіччя, Відродження). Використання базових засад *герменевтики та методу пильного читання* дозволили виявити специфіку художньої репрезентації дискурсу дитинства в різножанрових творах В. Шекспіра.

### **3. Наукова новизна одержаних результатів.**

Наукова новизна представленого дисертаційного дослідження п. Н. Гутарук детермінується як ракурсом дослідження (дискурс дитинства у шекспірівському каноні вперше стає об'єктом системного вивчення), так і розробленою та майстерно імплементованою на матеріалі, що складається з 1500 текстових фрагментів із 154 сонетів, 2 поем та 38 різножанрових драматичних творів Вільяма Шекспіра, написаних у різні часи життя Барда, методикою поліаспектного аналізу дискурсу дитинства, що дозволяє створити цілісну візію рецепції дитинства в епоху Ренесансу

Теоретична цінність дисертаційної роботи обумовлюється розробленим її авторкою алгоритмом дослідження дискурсу дитинства в літературі, який може використовуватися при дослідженні специфіки сприйняття дитини в інших творах, авторських художніх парадигмах та історико-культурних контекстах.

Загальне структурування дисертації, що складається зі вступу, чотирьох дослідницьких розділів із висновками після кожного з них, загальних висновків, списків використаної наукової літератури, джерел ілюстративного матеріалу, список публікацій за темою дослідження та відомості про досить вагому апробацію результатів дисертації, є підтвердженням компетентності авторки, її високої науково-теоретичної ерудиції та досвіду опрацювання значної кількості як наукових джерел, так і джерельної бази дослідження (загальна кількість – 347 позицій).

У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади вивчення дискурсу дитинства в літературі доби Відродження»* вибудовано належне

теоретико-методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження. В ньому авторка здійснює спробу окреслити категоріально-термінологічний апарат сучасних дискурсоцентричних досліджень. Серед обраних дисертанткою понять, які вона вважає релевантними своїй темі, - дискурс, текст, концепт, дискурс дитинства, рецепція дитини та дитинства.

Досліджуючи поняття дискурсу, авторка цілком слушно зауважує, що «дискурс не просто відображає соціальні аспекти буття, навколишнє середовище або різні види ідентичності, а й активно задіяний у структуруванні мисленнєвих уявлень та є каталізатором певних змін у світі» (с.38). При цьому вона наголошує, що «різні дискурси є носіями певного бачення картини світу, вербалізованого за допомогою низки притаманних їм засобів», тим самим підкреслюючи специфіку «дискурсу дитинства» та доводячи логічність його аналізу в рамках дискурсивної концептології з фокусуванням уваги на «концептах у дискурсі», а не на «концепті у дискурсах». Спираючись на роботи сучасних шекспірознавців (А. Блейк, С. Грінхол, М. Еберле, Д. Кампана, Т. Пендлетон, К. Чеджой, Р. Шогнесі та ін.) авторка пропонує новаторський та продуктивний, на нашу думку, алгоритм поліаспектного міждисциплінарного аналізу дискурсу дитинства у текстах Великого Барда, що базується на таких характеристиках, як: соціокультурна специфіка ренесансної картини світу, яка поєднує досвід Античності та Середньовіччя й оновлює його; етнокультурна ментальність англійців XVI століття, що формувалася під впливом гуманізму; своєрідність авторського біографічного контексту та художнього світу конкретних шекспірівських творів.

Логічним продовженням роботи є другий розділ *«Уявлення про дітей і дитинство в аспекті діяхронії: репрезентація в культурі та мистецтві слова»*, присвячений проблемі сприйняття дитини і дитинства за часів Античності, Середньовіччя, Ренесансу. Авторкою зроблено вдалу спробу компаративного аналізу візії дитинства у зазначені періоди. Відзначаючи сплеск дитиноцентричних досліджень (М. Голден, Дж. Гендел, А. Коен і



Дж. Раттен та ін.), який спостерігається після виставки 2003 р. у музеї Гуда при Дартмундському коледжі (США), дисертантка спирається на науковий досвід провідних дослідників під час аналізу ряду текстів англійського етико-педагогічного дискурсу, концентруючи увагу на специфіці національних виховних традицій.

Цілком слушною видається думка, запропонована п. Н.Гутарук, про доцільність залучення до комплексного дослідження даних археологічних розкопок, статистичні дані, окрім виключно літературних джерел, що, на думку дисертантки, уможливить «реконструкцію античної візії дитинства більш об'єктивно» (с.72).

Третій розділ *«Проблематика і тропіка дитинства в поетичних творах Вільяма Шекспіра»* авторка розпочинає з визначення поняття «топос», цілком слушно наголошуючи на доцільності його використання для «глибшого проникнення в смислові обшири творів В. Шекспіра «чужою» культурною свідомістю, яка віддалена від епохи Відродження в аспекті хронології» (с.112). Новаторським видається запропонований дисертанткою підхід до аналізу топосу дитинства у сонетах та поемах Великого Барда із застосуванням інтегральної аналітичної моделі «чотирьох квадрантів» американського філософа К.Вілбера, що дозволяє авторці прослідити кореляцію між художньою репрезентацією топосу дитинства та жанровою природою означених творів.

У четвертому розділі *«Топос дитинства в драматургії Вільяма Шекспіра»* дисертантка зосереджує увагу на аналізі рецепції дитинства в комедіях, трагікомедіях, історичних хроніках В. Шекспіра, розглядаючи їх у хронологічному порядку, оскільки, як слушно зазначає п. Н. Гутарук, «незаперечним є факт еволюції техніки комедіографії характерів у творчості драматурга, а також вплив трагічної події особистої біографії митця на художню інтерпретацію топосу дитинства у творах, написаних після смерті сина Гамнета» (с. 147).

Заслуговує на увагу широкий діапазон драматичних творів Шекспіра, які потрапили у науковий фокус авторки. Базуючись на ґрунтовному аналізі, представленому у роботі, дисертантка зазначає, що «Дитинство у творчості Шекспіра відображається як складний, багатогранний топос, який може бути джерелом і комічних ситуацій, і драматичних конфліктів» (с. 169).

Цілком логічним видається оцінка визначення топосу дитинства в шекспіровому каноні, надане п. Н. Гутарук, як важливого елементу проблемно-сміслового простору комедій та трагікомедій, який слугує для кращого розуміння багатогранності людського досвіду крізь призму дитинства.

Таким чином, можна стверджувати, що мета роботи – досягнута, поставлені завдання – виконано, робота вирізняється логічністю побудови та послідовним викладом концепції дослідження.

#### ***4. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях, зарахованих за темою дисертації.***

Матеріали дослідження опубліковані у 24 публікаціях дисертантки, із яких 5 статей надруковано у фахових наукових виданнях України (1,78 др. арк.), 1 стаття – у закордонному періодичному виданні держав-членів ОЕСР та/або ЄС (0,41 др. арк.), 1 стаття у співавторстві у зарубіжному періодичному науковому виданні (WoS) (0,38 др. арк.) та 17 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій (1,91 др. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 5,1 др. арк. Вважаємо, що така кількість друкованих праць є достатньою для гідної репрезентації основних результатів дисертаційного дослідження.

#### ***5. Практичне значення одержаних результатів.***

Результати дисертаційного дослідження можуть отримати практичне застосування у викладанні курсів літературознавства, історії зарубіжної літератури, навчальних дисциплін професійного циклу за вибором студентів «Теоретико-літературна компетентність учителя», «Усвідомлене



батьківство», а також у подальших наукових дослідженнях студентів та аспірантів із перерахованих дисциплін.

#### **6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.**

Загальні висновки зроблені на належному науковому рівні й засвідчують разом із всією роботою про прихід у вітчизняну англістику сумлінного дослідника. Втім, хотілося побажати п. Н. Гутарук уникати мовленнєвих помилок (чергування прийменників в/у (с. 90, с. 132 та сполучників і/й та ін.), пунктуаційних помилок (с. 5), граматичних помилок (с. 88), русизмів (с. 89).

Хотілося б почути відповідь на питання, чи є в п'єсах Шекспіра випадки, коли у вуста персонажів автор вкладає профетичні репліки? Чи вичерпується профетичною функцією статус персонажів у шекспіровському каноні?

У роботі терміни когнітивна метафора та концептуальна метафора вживаються як синонімічні поняття. Чи є ці поняття тотожними? Унаочніть, будь ласка, когнітивні та концептуальні метафори у текстах Великого Барда.

Втім, загалом, дисертаційна робота вказує на необхідний обсяг виконаної роботи, чіткі методологічні орієнтири та на неабиякий аналітичний хист її авторки.

#### **7. Загальна оцінка дисертації.**

Однак, висловлені зауваження, запитання та побажання не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної праці п. Наталії Гутарук, і не стосуються її принципових засад, які, на наше переконання, є теоретично виваженими, достатньо аргументованими та підкріпленими переконливою джерельною базою.

Зазначимо, що рецензована дисертація є дійсно ґрунтовною науковою роботою, в якій авторка безсумнівно продемонструвала належні дослідницькі здібності та підтвердила власну наукову компетентність. Про це засвідчує і

той факт, що наукова праця пройшла гідну апробацію у виступах авторки на 18 наукових конференціях та висвітлена в 24 публікаціях (1 публікація у зарубіжному спеціалізованому виданні WOS, 6 статей у фахових наукових виданнях України, а також тези доповідей на всеукраїнських науково-практичних та міжнародних конференціях).

Отже, на підставі детального ознайомлення з текстом дисертації, фаховими публікаціями, вважаємо, що дисертаційна робота «Дискурс дитинства у творчості Вільяма Шекспіра» п. Наталії Гутарук за актуальністю обраної теми, новизною отриманих результатів, обсягом проведених досліджень, теоретичною та практичною цінністю, за оформленням повністю відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.22 р.), а її авторка заслуговує надання ступеня доктора філософії за спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –

Безродних Ірина Геннадіївна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Дніпропетровського національного університету

ім. О. Гончара

